

**КАРИЕРНОТО ОРИЕНТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ
2009 – 2013 г.**

ПЪТНА КАРТА

ВЪВЕДЕНИЕ

България, като равноправен член на Европейския съюз, интензивно работи по изграждането на динамично и активно общество на знанието. По данни на Националния статистически институт, участието на населението на възраст 25-64 години в учене през целия живот (УЦЖ) нараства от 16% през 2003 г. на 48,5% през 2007 г. Основните предизвикателства на настоящия етап са свързани със следните обстоятелства:

- Делът на отпадащите от системата на образование и обучение е висок – по данни на Евростат от 2007 г., делът на рано напусналите без да завършат средно образование младежи на възраст 20-24 години, които не участват в никаква форма на обучение е 16,6%. Много ученици отпадат в прехода от основно към средно образование.
- По данни на Световната банка (Доклад на Световната банка „Accelerating Bulgaria’s convergence: the challenge of raising productivity”, юли 2007 г.), броят на заетите във високотехнологичните сектори на промишлеността в България като процент от общата заетост е намалял от 0,57 % през 2000 г. до 0,45 % през 2005 г. (аналогичните данни за 2005 г. за ЕС-25, ЕС-15 и ЕС-10 са съответно 1,11 %, 1,11 % и 1,13 %). Повече от двойното изоставане от средноевропейските показатели не само не намалява, но и се увеличава.
- По данни на Евростат, броят на завършващите висше образование на 1000 души от населението във възрастовата група 20-29 г. в сферата на природните, математическите, инженерните и компютърните науки нараства от 8,3% през 2003 г. едва на 8,6% през 2005 г. (при 13,2% за ЕС).
- Твърде малко са младите хора, изкушени от научна кариера, което води до сериозно застаряване на научния състав. По данни от регистъра на академичния състав на висшите училища, поддържан от Министерството на образованието и науката, през 2008 г. няма нито един професор под 35 години и едва 12 са между 35 и 44 години. Общо съотношението между учените до 35 години спрямо учените от останалите възрастови групи е около 1:10.
- Голям брой млади хора напускат страната с цел продължаване на образованието или намиране на по-добре платена работа в чужбина. По данни на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (OECD) в началото на прехода - между 1990 и 1992 г., 40 000 български учени са емигрирали главно в Германия, Ирландия, Франция, Великобритания и т.н. Висока емиграционна вълна на добре образовани българи е наблюдавана и в началото на новото хилядолетие. Процесът на „изтичане на мозъци” към научни институции в чужбина, предлагащи по-добри условия за научна дейност все още не е преодолян.
- На българския пазар на труда делът на лицата без или с ниска степен на професионална квалификация е висок. Това ги обрича на безработица и социално изключване. По данни на Агенцията по заетостта, през 2007 г. повече от 50% от клиентите на бюро по труда са дълготрайно безработни.

Прилагането на целенасочена национална политика в областта на кариерното ориентиране е необходимо условие за адекватен отговор на тези предизвикателства. ***Пътната карта е национален документ, който определя основните цели и приоритетни направления за развитие на политиките и практиките в областта на кариерното ориентиране за периода 2009-2013 г. в България.***

Документът е резултат от двегодишен консултационен процес с формиращите политиката фактори и предоставящите услуги по кариерно ориентиране в страната, осъществен от Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО) с подкрепата на Европейската фондация за обучение (ETF) и CINOP¹/ CROSS² (Вж. Приложение).

В съвременната теория понятието *кариерно ориентиране* заменя понятието *професионално ориентиране*. Професионалното ориентиране е фокусирано върху избора на професия. Кариерното ориентиране обединява избора на професия с избора на възможности за образование, обучение и заетост, като акцентира върху взаимодействието между учене и пазар на труда. Предоставянето на услуги по *кариерно ориентиране през целия живот* на индивида е интегрална част на политиката за УЦЖ.

В контекста на общоевропейските политически цели кариерното ориентиране все повече се възприема като *интегрална част на стратегията за развитие на човешките ресурси, която трябва да оползотворява технологичните и икономическите промени в обществото на знанието и да допринесе за повишаване на конкурентоспособността на националните икономики в условията на глобализацията*. От такива позиции, кариерното ориентиране се разглежда в две основни направления, които са от изключително важно значение за неговото по-нататъшно развитие в България. *Първо*, фокусът на кариерното ориентиране се премества от подпомагане на индивида при вземане на решения във връзка с избора на образование, обучение и професия в началото на трудовия му път към по-гъвкава подкрепа на поредицата от избори за развитие на професионалната му кариера през целия живот. *Второ*, тези избори се правят не само в контекста на факторите на пазара на труда, но и на факторите, свързани с индивидуалния напредък и личностното развитие на всеки гражданин през целия му живот.

Кариерното ориентиране в ЕС

Резултатите от прегледа на постиженията в европейските страни, осъществен от Европейската комисия в периода 2001 – 2003 г., показват, че в много държави политиките, системите и практиките по ориентиране не съответстват в необходимата степен на потребностите на икономиките и на обществата, базирани на знанието. Това налага необходимостта от осъществяване на *политически реформи и преосмисляне на практиките* в областта на кариерното ориентиране³. Основното предизвикателство е свързано с развитието на *стратегическото управление и координацията* на дейностите в сферата на ориентирането в следните направления⁴:

¹ CINOP - Център за иновации и експертиза в областта на професионалното образование и обучение в Холандия.

² CROSS - Агенция към Министерството на образованието, културата и науката на Холандия, отговаряща за международното сътрудничество в областта на образованието с държавите нови членове на ЕС.

³ Резолюция на Съвета и на представителите на правителствата на страните-членки за насърчаване политиките, системите и практиките в областта на ориентирането през целия живот в Европа, 2004 г.

⁴ Заключение от срещата на европейските министри на образованието и ЕК, 2004 г.

- Утвърждаване на *ключовата роля на правителствата* във формирането на национални политики, осигуряващи ефективни услуги по ориентиране, включително инициране на законодателни промени.
- Създаване и укрепване на *специализирани структури за развитие на политики и системи*.
- Засилване на сътрудничеството на всички заинтересовани страни чрез *изграждане на форуми, мрежи и други структури на национално ниво*.
- *Съгласуване на дейностите по ориентиране за различните целеви групи* на национално, регионално и местно ниво, с оглед реализирането му в перспективата на УЦЖ, пълноценното оползотворяване разнообразието на системите и преодоляване на фрагментарното предоставяне на услуги при различните форми.
- Засилване на *сътрудничеството между разработващите политиката и доставчиците на услуги* на национално и международно ниво, така че да се използва максимално разнообразието, което се среща в страните членки.

По препоръка на Експертната група по ориентиране към ЕК, *създаването на Национални форуми е приоритет на усилията*. Европейският център за професионално обучение (CEDEFOP) подготвя публикуването на Наръчник за политици във връзка с изграждането и развитието на Национални форуми за политика в областта на ориентирането през целия живот. В повече от десет държави членки на ЕС са създадени и функционират повече или по-малко резултатно подобни структури.

Последните оценки на *резултатите от прилагането на Резолюцията от 2004 г.*, осъществени от CEDEFOP през 2008 г., показват, че независимо от реализирания напредък, е необходимо да се активизират усилията за утвърждаване ролята на ориентирането през целия живот в рамките на националните стратегии за УЦЖ в следните направления⁵:

- *Насърчаване формирането на умения за управление на кариерата през целия живот*.
- *Улесняване на достъпа на всички граждани до услуги по ориентиране*.
- *Осигуряване на качествени услуги по ориентиране*.
- *Насърчаване на координацията и сътрудничеството между заинтересованите страни на национално, регионално и местно ниво*.

Кариерното ориентиране в България

Проучване на ETF/CINOP в България (2007 г.) идентифицира предоставяне на услуги по кариерно ориентиране в публичния сектор - образование (средно и висше) и заетост, в частния и в неправителствения сектор. В доклада се посочват някои примери за модели на услуги, съобразени с новите европейски тенденции. Предоставянето на услугите по ориентиране като цяло, обаче, се оценява в контекста на *традиционната политика*, която разглежда кариерното ориентиране като институционална мярка, насочена към намаляване на безработицата и на несъответствията между квалификацията на кадрите и изискванията на пазара на труда⁶.

⁵ Резолюция на Съвета на ЕС във връзка с интегрирането на ориентирането през целия живот в стратегиите за учене през целия живот, 2008 г.

⁶ Доклад "Развитие на политиките в областта на кариерното ориентиране в България", 2007

В приетата от МС на Р България Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2008 – 2013 година се отчита, че развитието на системата за ориентиране през целия живот в страната ни *се нуждае от сериозни промени*, насочени най-вече към разширяването на достъпа и гарантиране на по-добро качество на услугите по ориентиране за всички – ученици, студенти, заети и безработни лица, лица в неравностойно положение и в напреднала възраст. Основните предизвикателства са⁷:

- *липса на национална система за ориентиране през целия живот.*
- *дефицит по отношение на предоставяната информация и нейното качество.*
- *слаба координация между отговорните институции, доставчиците и потребителите на услугите по професионално ориентиране.*
- *липса на достатъчно и квалифицирани специалисти по професионално ориентиране.*

⁷ Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2008 – 2013 година

ДЕФИНИЦИЯ НА ПОНЯТИЕТО КАРИЕРНО ОРИЕНТИРАНЕ

Обхватът и същността на кариерното ориентиране са предмет на продължителен процес на обсъждане. Съветът на Европа приема Резолюция за кариерното ориентиране по време на Председателството на Ирландия през 2004 г. Държавите членки на Европейския съюз (ЕС) приемат следната дефиниция⁸:

Ориентирането се свързва с кръг от дейности, които подпомогат хората на всички възрасти и на всеки етап от техния живот да определят своя капацитет, компетенции и интереси, да вземат решения за образование, обучение и работа, и да управляват своя индивидуален живот и възможности за учене, работа и други ангажименти, в рамките на които този капацитет и компетенции могат да се придобият и/или прилагат. Такива дейности са информиране и съветване, консултиране, оценка на компетенциите, наставничество, юридическа помощ, обучение за вземане на решение, формиране на умения за управление на кариерата.

Кариерното ориентиране подпомага определящите политиката фактори в Европа да постигат редица общи политически цели⁹:

- *Ефикасни инвестиции в образование и обучение* – повишава степента на участие в образование и обучение и дела на успешно завършилите чрез хармонизиране на индивидуалните интереси и способности с възможностите за учене.
- *Ефективност на пазара на труда* – допринася за положителната мотивация и успешната реализация на работното място, за увеличаване дела на устойчивата заетост, намаляване на времето за търсене на работа и на периодите на безработица чрез съчетаване на личната компетентност и интереси с възможностите за кариерно развитие и чрез повишаване на информираността относно възможностите за заетост и учене, вкл. възможностите за географска и професионална мобилност.
- *Учене през целия живот* - подпомага индивидуалното развитие и пригодността за заетост на всички граждани чрез насърчаване на включването в образование и обучение, като им осигурява подкрепа да намерят своя път сред все по-разнообразните възможности за учене, да идентифицират компетенциите си и да валидират умения, придобити в резултат на неформално обучение или самостоятелно учене.
- *Социално включване* - подпомага образователната, социалната и икономическата интеграция и реинтеграция на всички граждани и групи, включително хора с увреждания, имигранти и др., особено на онези, които срещат трудности във връзка с достъпа и разбирането на информацията относно възможностите за обучение и работа, като допринася за формиране на гражданското им самосъзнание и намаляване на дълготрайната безработица и на бедността.
- *Социално равенство* - подпомага гражданите да преодолеят бариери по отношение на обучение и работа, свързани с пола, етническата

⁸ Резолюция на Съвета и на представителите на правителствата на страните-членки за насърчаване политиките, системите и практиките в областта на ориентирането през целия живот в Европа, 2004

⁹ Кариерно ориентиране – наричник за политици. Организация за икономическо сътрудничество и развитие, 2004

принадлежност, възрастта, инвалидността, социалното положение или от институционален характер.

- *Икономическо развитие* – допринася за повишаване дела на заетите, насърчава повишаването на квалификацията на работната сила и съответно води до по-високи доходи и догонване на европейския стандарт на живот.

ЦЕЛИ НА КАРИЕРНОТО ОРИЕНТИРАНЕ¹⁰

Кариерното ориентиране е *основен елемент на политиката за УЦЖ* и допринася съществено за постигане на икономическа ефективност, социално равенство и развитие на демократичните процеси. То играе ролята на *посредник между индивидуалните потребности и потребностите на обществото и икономиката*, насочено е както към правата, така и към отговорностите на индивида в съответен социален контекст. Като средство за насърчаване и подпомагане на индивидите да участват активно в определяне на собствената им роля и принос за развитието на обществото, към което принадлежат, кариерното ориентиране в перспективата на ученето през целия живот е *жизнено важен инструмент за развитие на гражданското общество и за икономически напредък*.

От такива позиции *целите на услугите по кариерно ориентиране в България, са:*

- Да подготвят *гражданите* да планират и да управляват своя напредък в ученето и труда, съгласно собствените им жизнени цели, като подпомагат съображения с уменията и интересите им избор на възможности за образование, обучение и заетост, вкл. самонаемане, и по този начин допринасят за цялостната им личностна реализация.
- Да подпомагат *образователните и обучаващите институции*, като им осигуряват добре мотивирани ученици и обучавани, които си поставят и преследват собствени цели и поемат отговорност за собственото си учене.
- Да подпомагат *предприятията и организациите*, като им осигуряват мотивиран, пригоден и адаптивен персонал, способен да оползотворява възможностите за учене на работното място и извън него.
- Да осигуряват на *формиращите политиката фактори* възможности за оптимизиране на средствата за постигане на широк кръг национално значими цели на публичната политика.
- Да подкрепят *местната, регионалната, националната и европейската икономики* чрез осигуряване на работна сила, която е в състояние да се адаптира към промените, произтичащи от икономическото и социално развитие.
- Да подпомагат развитието на *общество*, в което гражданите активно допринасят за неговото социално, демократично и устойчиво развитие.

¹⁰ Резолюция на Съвета и на представителите на правителствата на страните-членки за насърчаване политиките, системите и практиките в областта на ориентирането през целия живот в Европа, 2004

Основните принципи¹¹ гарантират *централното място на потребителя, активното участие на гражданите, подобряването на достъпа и осигуряването на качеството на услугите.*

ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕДИННА НАЦИОНАЛНА СИСТЕМА ЗА КАРИЕРНО ОРИЕНТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ

Основополагащи принципи и изисквания

В контекста на анализа на досегашния опит в България и в европейските държави, изграждането на единна национална система за кариерно ориентиране е необходимо да се основава на *следните принципи и изисквания:*

- Предоставянето на услугите се осъществява в рамките на *съгласувана система с участието на всички заинтересовани страни*, които развиват различните елементи на системата.
- *Правителството има ключова роля* за развитието на политиката и стимулира услугите в публичния, частния и неправителствения сектор.
- Ограничените публични ресурси налагат необходимостта от дефиниране на *приоритети* - разработване на национална информационна база, свързана с професиите и специалностите, пазара на труда и възможностите за образование и обучение, инвестиране в предоставянето на услуги, усъвършенстване на системата за обучение на персонала, реализиране на инициативи за насърчаване на частния и неправителствения сектор да предоставят услуги по ориентиране.
- *Инвестициите* в услугите по ориентиране се основават на данни от регулярни проучвания сред потребителите и оценка на ефективността на предоставяните услуги.

Създаването и функционирането на единна национална система е свързано със *създаване и укрепване на структурите за ефективно формиране и прилагане на държавната политика* на национално, регионално и местно ниво и за *предоставяне на услуги* (образователни и обучаващи институции, центрове за информация и професионално ориентиране, служби по заетостта, фирми, общински и неправителствени структури и др.).

Структурите трябва да отговарят на критериите за резултатност и ефикасност - да осигуряват *съгласувано* и, където е необходимо, *съвместно предоставяне на услуги* в отделните сектори (образование, обучение, заетост, социално включване) въз основа на единни стандарти за качество и системи за осигуряване на качеството, да гарантират *своевременното идентифициране и преодоляване на проблеми.*

Членството на България в *Европейската мрежа за политиката в областта на ориентирането през целия живот (2007-2013)* дава възможност за участие в развитието на общоевропейските политики в областта и налага задължения,

¹¹ Кариерно ориентиране – наръчник за политици. Организация за икономическо сътрудничество и развитие (OECD), 2004

свързани с развитието на политиката в страната. Сътрудничеството включва набиране и обмен на информация, анализ на политиките, прилагане на общи референтни инструменти, оползотворяване на резултати от проекти, финансирани от ЕС, укрепване на координационните структури и механизми. Членове на мрежата могат да бъдат *държавни или признати от държавата структури, чиято дейност има отношение към политиката за учене през целия живот и има координационни функции по отношение на секторите на образованието и заетостта.*

Управление на системата за кариерно ориентиране

Изграждането и функционирането на единна национална система за кариерно ориентиране в България, като елемент на политиката за управление и развитие на човешките ресурси в страната, изисква съгласуване на политиките в отделните сектори (образование, обучение, заетост, социално включване), координация на конкретните дейности и инициативи на базата на единни системи за осигуряване на качеството, съобразени с общоевропейските принципи, провеждане на целенасочена изследователска дейност, участие на всички заинтересовани страни. За целта е необходимо осигуряването на единно управление на политиките и практиките на национално, регионално и местно ниво.

Управлението на системата за кариерно ориентиране се осъществява от специализирана структура на национално ниво с осигурен административен, ресурсен и финансов капацитет:

- *Национална агенция за кариерно ориентиране* или
- *Дирекция "Кариерно ориентиране" в Националната агенция за професионално образование и обучение.*

Националната агенция за кариерно ориентиране (Дирекция "Кариерно ориентиране" в Националната агенция за професионално образование и обучение) се създава с акт на правителството и отговаря за формирането и реализирането на държавната политика в областта на ориентирането през целия живот в страната.

Дейността на Националната агенция за кариерно ориентиране (Дирекция "Кариерно ориентиране" в Националната агенция за професионално образование и обучение) се осъществява в три основни стратегически области:

- *Формиране на национални политики* - развитие на координирана нормативна база в образованието, обучението, заетостта и социалното включване, в която кариерното ориентиране е интегрална част и се осъществява в контекста на европейските политики, дефиниране на приоритетите, планиране и координиране на дейностите, участие в Европейската мрежа за политиката в областта на ориентирането през целия живот. Финансирането на дейностите по кариерно ориентиране може да се осъществява със средства от национални източници или смесено – с национални средства и средства на ЕС.
- *Осигуряване на качеството* - информационно осигуряване на национално ниво (достъпни бази данни, съдържащи обективна и надеждна информация

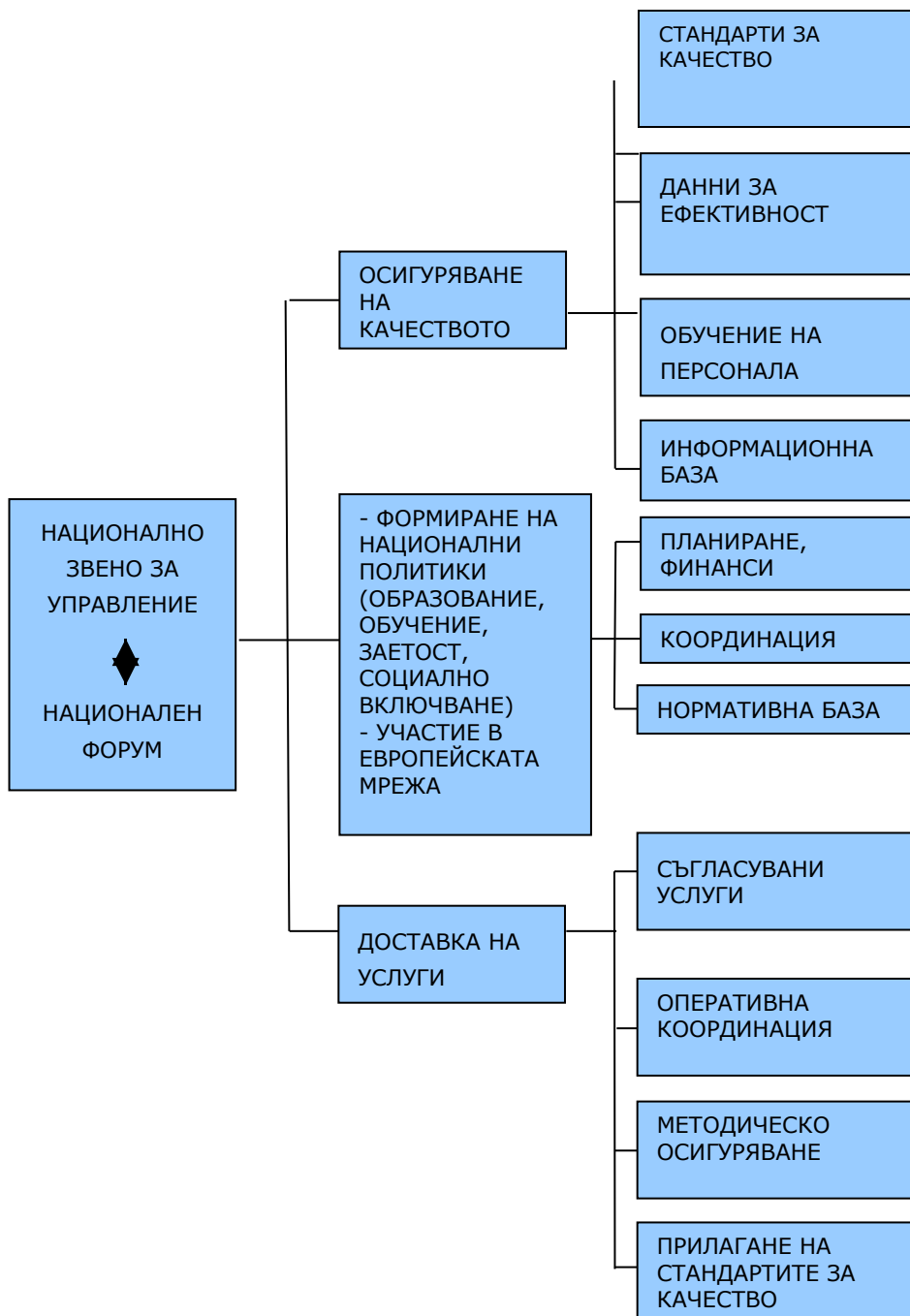
относно възможностите за образование, обучение, заетост и кариерно развитие, актуални и перспективни професии и специалности), кадрово осигуряване (рамкови изисквания, сертифициране на програми за обучение и акредитационни системи за специалистите, предоставящи кариерно ориентиране), контрол върху ефективността/удовлетвореността на предоставяните услуги. Предоставянето на услугите по кариерно ориентиране се основава на утвърдени стандарти за качество, съобразени с общеевропейските принципи.

- *Осигуряване предоставянето на качествени услуги* – развитие на мрежата от доставчици на услуги в съответствие с потребностите, съгласуване на конкретните цели при предоставянето на услуги в отделните сектори (образование, обучение, заетост, социално включване), методическо осигуряване и оперативна координация на институциите, отговорни за кариерното ориентиране на регионално и местно ниво, осигуряване на условия за прилагане на стандартите за качество и контрол върху качеството на услугите.

Към Националната агенция за кариерно ориентиране (Дирекция "Кариерно ориентиране" в Националната агенция за професионално образование и обучение) се формира *Национален форум за кариерно ориентиране в България*.

Форумът е консултативен (съвещателен) орган, формиран на доброволен принцип от съществуващите в страната институции и обществени структури с национална представителност, имащи отношение към развитието на политики, системи и практики за ориентиране през целия живот. Националният форум за кариерно ориентиране в България подпомага Националната агенция за кариерно ориентиране (Дирекция "Кариерно ориентиране" в Националната агенция за професионално образование и обучение) с информация, експертни становища и обмен на добри практики.

Структурна схема

ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА КАРИЕРНОТО ОРИЕНТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА 2009 – 2013 Г.

1. *Усъвършенстване на кариерното ориентиране в сектора на образованието и обучението.*

Кариерното ориентиране и подготовката на учениците, студентите и възрастните обучаеми за управление на кариерата трябва да бъде отговорност на всички учители и преподаватели в рамките на основното, средното и висшето образование, както и професионалното обучение на възрастни. От особено значение е подпомагането на обучаваните при преходите към средно и висше образование или към заетост, както и на младите хора, застрашени от отпадане и отпадащи от образователната система без квалификация.

Препоръчва се вземането на решение във връзка с начина на предоставяне на кариерно ориентиране (интегрирано в процеса на обучение или самостоятелно) да е отговорност на ръководствата на образователните/обучаващите институции, с оглед създаването на необходимите предпоставки и осигуряване на гъвкавост, съобразно конкретните условия.

Основното предизвикателство е осигуряване на необходимите кадрови и материални ресурси за предоставяне на кариерно ориентиране, насочено към формиране на умения за самостоятелно управление на кариерата (оценка на компетенциите, вземане на решения, самоувереност), осигуряване на възможности за придобиване на практически познания и опит в различни сфери на трудовия и обществения живот. Кариерното ориентиране в средното училище трябва да допринася и за превенция на ранното напускане на училище.

Предизвикателството за горната степен на средното училище и за висшите училища е осигуряването на възможности за развитие на талантливите ученици и студенти, създаване на предпоставки за преодоляване на тенденцията на "изтичане на мозъци" в чужбина след завършване на образованието.

От първостепенно значение за образованието и обучението е формирането и развитието на изключително необходимите за индивидуалната реализация в учебната и трудовата среда ключови компетенции и социални умения.

Основно направление на действие: Повишаване компетентността на предоставящите кариерно ориентиране в секторите на образованието и обучението чрез сертифицирано обучение.

2. Усъвършенстване на кариерното ориентиране в сектора на заетостта и социалното включване.

Непосредствените потребности на голяма част от търсещите работа лица изискват предоставяне на достъп до услуги по кариерно ориентиране с широк обхват, насочени към повишаване на пригодността им за заетост. Тези услуги включват развитие на потенциала им и изместват подхода на търсене на възможности за заетост в съответствие единствено с актуалния им капацитет.

От особено внимание и подкрепа се нуждаят групите в неравностойно положение на пазара на труда (безработни лица с по-ниска конкурентоспособност на пазара на труда) – безработни младежи, безработни младежи с трайни увреждания, безработни младежи от социални заведения, завършили образованието си, продължително безработни лица,

безработни лица с трайни увреждания, безработни лица – самотни родители (осиновители) и/или майки (осиновителки) с деца до 3-годишна възраст, безработни лица, изтърпели наказание лишаване от свобода, безработни над 50-годишна възраст, безработни лица с основно или по-ниско образование и без професионална квалификация.

Необходимо е прилагането на стратегии на национално, регионално и местно ниво, насочени към превенция на дълготрайната безработица, насърчаване на мобилността на регионалния пазар на труда и развитие на умения, свързани с повишаване на пригодността за заетост. При реализирането на тези стратегии от съществено значение е сътрудничеството с партньорите на местно ниво – работодатели, синдикати, институции за професионално образование и обучение.

Основното предизвикателство в тази област е осигуряването на кадрови и материални ресурси, с оглед постигането на баланс в услугите, предлагани от бюрата по труда - предоставяне на информация, осигуряване на заетост, кариерно ориентиране, осигуряване на професионално обучение, превантивни действия.

Основно направление на действие: Повишаване компетентността на предоставящите кариерно ориентиране в секторите на заетостта и социалното включване чрез сертифицирано обучение.

3. Осигуряване на необходимата информационна база за качествено предоставяне на услугите по кариерно ориентиране.

Наличната информационна база към момента е недостатъчна. Необходимо е да се разработи и прилага механизъм за създаване, поддържане и актуализиране на национална информационна база за нуждите на кариерното ориентиране. Този механизъм следва да предвижда създаване на интегрирани информационни системи, които да включват информация за професии и специалности, информация за пазара на труда, информация за възможностите за образование и обучение. Това изисква тясно сътрудничество между отговорните институции в секторите на образованието, обучението и заетостта на национално, регионално и местно ниво, както и интегриране на националните системи в европейските базирани в интернет информационни системи за кариерно ориентиране.

Основно направление на действие: Създаване на национална информационна база за кариерно ориентиране.

4. Подобряване на достъпа на всички български граждани до услугите по кариерно ориентиране.

Необходимо е подобряване на достъпа до услуги по кариерно ориентиране на национално, регионално и местно ниво, тъй като в момента търсенето превишава предлагането. Подпомагането на групите в неравностойно положение и в риск все още не е адекватно на специфичните им потребности. От съществено значение е въвеждането на гъвкави възможности за

предоставяне на услугите по кариерно ориентиране – на места и във време, съобразени с потребностите на клиентите.

Особено ефективен метод в това отношение е осигуряването на възможности за самоинформиране и виртуално консултиране в интернет.

Основно направление на действие: Създаване на национален интернет портал за кариерно информиране и консултиране.

5. Изграждане на система за управление на кариерното ориентиране.

Създаването на система за управление е необходима предпоставка за развитието на единна национална система по кариерно ориентиране в България. То ще осигури усъвършенстване на координацията между секторите на образованието, обучението, заетостта и социалното включване. Липсата на координация на политиките в тези сектори на национално ниво има негативни последици – различия във фокуса на стратегиите и подходите, липса на цялостна информация за дейностите, реализирани в страната от публичните институции и частни субекти, и др.

Необходимо е създаването на специализирана структура, отговорна за реализирането на държавната политика на национално, регионално и местно ниво, за осигуряване на качеството в услугите в съответствие с потребностите на различните целеви групи в перспективата на УЦЖ, за изграждането и развитието на необходимата информационна база в страната.

Съществува и необходимост от функционирането на Национален форум за кариерно ориентиране, като ефективна възможност за осигуряване на широко представителство и координация на заинтересованите страни в управлението на системата за кариерно ориентиране.

Основно направление на действие: Създаване на Националната агенция за кариерно ориентиране (Дирекция "Кариерно ориентиране" в Националната агенция за професионално образование и обучение).

ОСНОВНИ ДЕЙНОСТИ ЗА РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРИОРИТЕТИТЕ ЗА ПЕРИОДА 2009 – 2013 Г.

Приоритет 1. Повишаване компетентността на предоставящите кариерно ориентиране в сектора на образованието и обучението чрез сертифицирано обучение.

- *Отговорни за изпълнението*

МОН, Национална агенция за кариерно ориентиране (НАПОО), Съвет на ректорите на висшите училища.

- *Участници*

- Образователни и обучаващи институции.
- Кариерни центрове.
- Учители, преподаватели, педагогически съветници, кариерни консултанти.
- Социални партньори.
- Асоциации и сдружения на доставчиците на услуги, НПО.
- Научни и изследователски организации.

- *Основни дейности за изпълнението на приоритета*

А. Изготвяне на рамкови изисквания и акредитационна процедура за звената и специалистите, предоставящи кариерно ориентиране.

Б. Разработване на програми за обучение в областта на кариерното ориентиране, които да включват елементи/ модули в следните направления:

- Предоставяне на кариерно ориентиране в училищата, колежите, университетите, ЦПО (интегрирано в учебните програми или като самостоятелна дейност).
- Прилагане на методики, ориентирани към клиента, с оглед формиране на умения за самостоятелно управление на кариерата, съобразно потребностите на различни целеви групи (от таланти до застрашени от отпадане от образование и обучение).
- Изграждане на надеждни връзки със света на труда (сътрудничество с бюрата по труда, организациите на работодателите, синдикатите).
- Методики за работа с различни рискови групи.
- Форми за осигуряване на информация и обучение на учителите и преподавателите в областта на кариерното ориентиране.

В. Сертифициране на програмите за обучение, включващи посочените по-горе елементи.

Г. Идентифициране на участниците и изготвяне на план за провеждане на обучението.

Д. Провеждане на обучението.

Е. Включване на модул по проблемите на кариерното ориентиране в програмите за обучение на учителите и преподавателите в рамките на висшето образование.

- *Индикатори за изпълнението*

- Брой обучени лица, предоставящи кариерно ориентиране в училищата, колежаите, университетите, ЦПО.
- Брой сертифицирани програми за обучение по кариерно ориентиране.
- Брой обучения, финансирани със средства от Републиканския бюджет и Европейския социален фонд.

- *Финансиране на дейностите по изпълнение на приоритета*

Разработване и прилагане на система за финансиране на обучението със средства от Републиканския бюджет и Европейския социален фонд.

Приоритет 2. Повишаване компетентността на предоставящите кариерно ориентиране в сектора на заетостта и социалното включване чрез сертифицирано обучение

- *Отговорни за изпълнението*

МТСП, АЗ, Национална агенция за кариерно ориентиране (НАПОО).

- *Участници*

- Ръководства и служители в ДБТ.
- Доставчици на услуги по кариерно ориентиране.
- Доставчици на обучение, висши училища и университети.
- Научни и изследователски организации.

- *Основни дейности за изпълнението на приоритета*

А. Изготвяне на рамкови изисквания и акредитационна процедура за специалистите, предоставящи кариерно ориентиране.

Б. Идентифициране на потребностите от обучение на отделните работни места в ДБТ.

В. Разработване на програми за обучение в областта на кариерното ориентиране, които да включват елементи/ модули в следните направления:

- Начини/методи за интегриране на кариерното ориентиране в дейностите, осъществявани от ДБТ.
- Изграждане на надеждни връзки между обучението и света на трудовата заетост.

- Прилагане на методики, ориентирани към клиента, предоставяне на информация, съобразно потребностите на различни целеви групи.

- Стимулиране формирането на умения за самостоятелно планиране на кариерата при клиентите на ДБТ.

Г. Сертифициране на програмите за обучение, включващи посочените по-горе елементи.

Д. Провеждане на обучението.

- *Индикатори за изпълнението*

- Брой сертифицирани програми за обучение.

- Брой обучени лица, предоставящи услуги по кариерно ориентиране в секторите на заетостта и социалното включване.
- Брой обучения, финансирани със средства от Републиканския бюджет и Европейския социален фонд.

- *Финансиране на дейностите по изпълнение на приоритета*

Разработване и прилагане на система за финансиране на обучението със средства от Републиканския бюджет и Европейския социален фонд, подкрепа от Министерството на икономиката на Холандия.

Приоритет 3. Разработване, поддържане и актуализиране на национална информационна база за кариерно ориентиране.

- *Отговорни за изпълнението*

МОН, МТСП, Национална агенция за кариерно ориентиране (НАПОО).

- *Участници*

- МИЕ, отраслови министерства, НСИ, НАПОО, АЗ, НПЦ.
- Национално представителни организации на работодателите и на работниците и служителите.
- Регионални и общински власти.
- Образователни и обучаващи институции.
- Браншови организации и професионални сдружения.
- Сдружения на доставчиците и потребителите на услуги, НПО.
- Научни и изследователски организации.
- Фирми, специализирани в областта на ИКТ.

- *Основни дейности за изпълнението на приоритета*

- Проектиране на единна база данни.
- Изграждане на механизъм за набиране на информацията.
- Създаване на информационна база за професии и специалности, за пазара на труда, за възможностите за образование и обучение, разработване на информационни материали и продукти на различни носители.
- Дейности по актуализиране и поддържането на информацията.

- *Индикатори за изпълнението*

- Брой институции и организации, участващи в набирането, актуализирането и поддържането на информационната база.
- Брой информационни материали и продукти за професии и специалности, за пазара на труда, за възможностите за образование и обучение в информационната база.

- *Финансиране на дейностите по изпълнение на приоритета*

Републикански бюджет, Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”, проекти по програми на ЕС, публично-частни партньорства.

Приоритет 4. Разработване, поддържане и актуализиране на национален информационен портал в интернет за нуждите на кариерното ориентиране.

- *Отговорни за изпълнението*

МОН, МТСП, Национална агенция за кариерно ориентиране (НАПОО).

- *Участници*

- АЗ, НПЦ.
- Образователни и обучаващи институции.
- Национално представителни организации на работодателите и на работниците и служителите.
- Регионални и общински власти.
- Сдружения на доставчиците и потребителите на услуги, НПО.
- Научни и изследователски организации.
- Фирми, специализирани в областта на ИКТ.

- *Основни дейности за изпълнението на приоритета*

- Разработване на интерактивни инструменти за самооценка (на компетенции, интереси и предпочитания).
- Разработване на специализиран портал с интернет страници за самоинформиране и виртуално консултиране на различните групи ползватели.
- Дейности по актуализиране и поддържането на информацията.

- *Индикатори за изпълнението*

- Брой рубрики за различни групи ползватели на портала.
- Брой разработени инструменти за самооценка на компетенции, интереси и предпочитания.
- Брой ползватели на портала.

- *Финансиране на дейностите по изпълнение на приоритета*

Републикански бюджет, Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”, проекти по програми на ЕС, публично-частни партньорства.

Приоритет 5. Създаване на Националната агенция за кариерно ориентиране (Дирекция “Кариерно ориентиране” в Националната агенция за професионално образование и обучение).

- *Отговорни за изпълнението*

МС.

- *Финансиране на дейностите по изпълнение на приоритета*
Републикански бюджет.

Проект “Развитие на политиките в областта на кариерното ориентиране в България” (2007-2009 г.), финансиран от холандската правителствена агенция CROSS¹²

През 2001 г. кариерното ориентиране е идентифицирано като един от основните приоритети за действие в Комюникето за учене през целия живот на Европейската комисия. Във връзка с това Комисията предприема действия за създаване на база данни за актуалното развитие на политиките за кариерно ориентиране в Европа. За целта Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (OECD) разработва въпросник и го прилага в 14 държави членки на ЕС. Като оценява полезността на набраната информация, ЕК с помощта на Европейския център за развитие на професионалното обучение (CEDEFOP) разширява изследването и в останалите държави членки. На Европейската фондация за обучение (ETF) е възложено да проведе проучване в 11 присъединяващи се и кандидатки за членство в ЕС държави. Паралелно проучване е осъществено през 2003 г. от Световната банка в 7 държави с развиваща се икономика или с икономика в преход.

През 2002 г. ETF възлага на Центъра за информационно-издателска дейност (ЦИИД) към Агенцията по заетостта да направи проучване на политиките в областта на кариерното ориентиране в България, като част от проучването в присъединяващи се и кандидатките за членство в ЕС държави - България, Кипър, Естония, Унгария, Литва, Латвия, Малта, Полша, Румъния, Словакия и Словения. ЦИИД и ETF изготвят доклад¹³ за политиките в областта на кариерното ориентиране в България.

През 2007 г. стартира двугодишен проект “Развитие на политиките в областта на кариерното ориентиране в България”, финансиран от холандското правителство чрез CROSS и възложен за изпълнение на CINOP - най-големият център за иновации и експертиза в областта на професионалното образование и обучение в Холандия. Основен партньор и координатор на дейностите по реализиране на проектните задачи в България е Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО).

В рамките на проекта, през февруари 2007 г., е осъществено повторно проучване на актуалното състояние на политиката, организацията и предоставянето на услуги по кариерно ориентиране в България от екип експерти от ETF/CINOP. Основните заключения на екипа в резултат на проучването са:¹⁴

¹² CROSS - Агенция към Министерството на образованието, културата и науката на Холандия, отговаряща за международното сътрудничество в областта на образованието с държавите нови членове на ЕС.

¹³http://www.trainingvillage.gr/etv/Upload/Projects_Networks/Guidance/Policy_review_survey/National_Responses/Bulgaria_EN.pdf

¹⁴ Доклад “Развитие на политиките в областта на кариерното ориентиране в България” - <http://www.navet.government.bg>

- Кариерното ориентиране в България дълго време е в периферията на политическия дневен ред, то е по-скоро допълнение, отколкото интегрална част на цялостната политика.
- В страната се осъществява много по-бързо, в сравнение с предишни периоди, динамично икономическо развитие. Това изисква отговорните за формирането на политиките фактори и доставчиците на услуги по кариерно ориентиране в България повече от всякога да разглеждат кариерното ориентиране като интегрална част от стратегията за развитие на човешките ресурси.

Според екипа ETF/CINOP (2007 г.), основните препоръки за развитие на политиката и на услугите по кариерно ориентиране в България, формулирани от ETF/ЦИИД (2002 г.), са все още валидни. Те са:

- Необходимо е формиране на съгласувана в по-висока степен национална стратегическа визия и политика за кариерното ориентиране, интегрираща секторите на образованието, обучението и заетостта в контекста на ученето през целия живот, на базата на оценка на практическите постижения и слабостите, констатирани през последните години.
- Необходими са по-ефективни механизми за координиране на институциите и организациите, имащи отношение към кариерното ориентиране на национално и регионално ниво.
- Необходимо е по-нататъшно развитие и укрепване на държавните структури, отговорни за кариерното ориентиране и изграждане на мрежа от специализирани институции, предоставящи услуги по кариерно информирание, ориентиране и консултиране.

След проучването делегация, включваща представители на администрацията и Управителния съвет на НАПОО и на ръководството на АЗ посещава Европейската комисия, Директорат “Образование и култура” в Брюксел и институции в Холандия.

През юни 2007 г. в Правец е проведен двудневен семинар, организиран от CINOP и НАПОО, на тема “Укрепване на политиката за кариерно ориентиране в България”. Целта е разпространение на европейското разбиране за кариерно ориентиране, обсъждане на резултатите от проведеното проучване, изготвяне на обща визия за кариерното ориентиране в България.

През септември 2007 г. е проведено второ работно посещение на българска делегация от представители на НАПОО, Столична община, работодатели, НПО, с цел проучване прилагането на иновативен, ориентиран към клиента подход в община Уден, Холандия.

През 2008 г. експерти от НАПОО и CINOP изготвят работен вариант на Пътна карта за развитие на кариерното ориентиране в България за периода 2009 – 2013 г. Той е предоставен на 25 експерти за мнение, коментари и предложения за усъвършенстване в периода август - септември 2008 г. През м. октомври е обсъден в рамките на три регионални семинара в София, Варна и Стара Загора, в които участват общо 114 експерти.

В резултат на проведените дискусии е подготвен усъвършенстван вариант на Пътната карта, който е обсъден на съвместно заседание на ръководни служители от МОН, МТСП, НАПОО и АЗ. Взето е решение проектът, след отразяване на направените препоръки, да бъде представен на министъра на образованието и науката и на министъра на труда и социалната политика с предложение за внасяне в Министерския съвет на Р България.

Представеният в МОН и МТСП за внасяне в Министерския съвет на Р България вариант на Пътната карта е обсъден и приет от Експертната комисия по професионално ориентиране и от Управителния съвет на НАПОО.